Ministerie van Buitenlandse Zaken

Aan de Voorzitter van de
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
Den Haag

Ministerie van Buitenlandse Zaken
Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20061
Nederland
www.minbuza.nl

Onze Referentie
BZ2633912

Bijlage(n)
-

Datum 11 november 2026
Betreft Beantwoording vragen eerste termijn Begrotingsbehandeling Buitenlandse Zaken

Geachte voorzitter,

Hierbij treft u de schriftelijke antwoorden aan op vragen gesteld tijdens de eerste termijn van de begrotingsbehandeling Buitenlandse Zaken op 11 november jl.

De minister van Buitenlandse Zaken,

T.B.W. Berendsen

Vragen van het lid Piri (PRO)

Vraag
Is de minister bereid om de halvering van de subsidie voor (diplomatieke training van buitenlandse diplomaten) van Instituut Clingendael terug te draaien?

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Onze Referentie
BZ2633912

Antwoord
Ik onderschrijf het belang van de activiteiten van Instituut Clingendael op het gebied van diplomatieke training van buitenlandse diplomaten. Tegelijkertijd staat het ministerie van Buitenlandse Zaken voor een budgettaire taakstelling. Keuzes zijn binnen deze ingeperkte budgettaire ruimte onvermijdelijk. Tegen deze achtergrond levert de halvering van de subsidie een noodzakelijke bijdrage aan het realiseren van de opgelegde besparingen, al begrijp ik dat dat pijn doet.

Vraag
Kan de minister toezeggen nog dit jaar uitvoering te geven aan de motie van collega's Dassen en van der Lee om per jaar 50 noodvisa te verstrekken aan journalisten in acuut levensgevaar?

Antwoord
Het kabinet wil zich sterk maken voor persvrijheid en de veiligheid van journalisten. Het is mogelijk om journalisten en mensenrechtenverdedigers aan te wijzen als categorie vreemdelingen die in aanmerking komen voor een tijdelijke verblijfsvergunning. Deze aanwijzing dient te worden opgenomen in het Voorschrift Vreemdelingen, bij ministeriële regeling. Dit valt onder de verantwoordelijkheid van de minister van Justitie en Veiligheid. Ik zal de motie van de leden Dassen en Van der Lee (Kamerstuk 32 735 nr. 348) graag onder de aandacht brengen van de minister van Justitie en Veiligheid. Deze motie richt zich immers op noodvisa met een verblijfsduur van zes maanden of langer. Het ministerie van Buitenlandse Zaken is uitsluitend bevoegd om kortverblijfsvisa af te geven, met een maximaal verblijf van 90 dagen binnen een periode van 180 dagen.

Vraag
Vraag voor een concrete reactie van de minister op al deze voorstellen:

1. De uitbreiding van het handelsverbod voor de nederzettingen naar diensten en investeringen
2. Een stop op wapenhandel en militaire samenwerking met Israël
3. Steun aan het Internationaal Strafhof en mensenrechtenorganisaties die met het hof samenwerken

en in het bijzonder wanneer hij van plan is om het ambtelijk advies over de uitbreiding van het handelsverbod naar de Kamer te sturen?

Antwoord
Het kabinet heeft toegezegd de Kamer te informeren over de mogelijkheden voor de uitbreiding van de nationale handelsmaatregelen jegens de onrechtmatige nederzettingen. Dit zal zo spoedig mogelijk gebeuren. Het kabinet kan hier nu niet op vooruitlopen.

Ten aanzien van wapenexport toetst Nederland alle aanvragen voor de uitvoer van militaire goederen per geval en voorafgaand aan het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexportcontrole en daarmee aan de criteria van het Wapenhandelsverdrag. Bij deze zorgvuldige risicoanalyse wordt specifiek gekeken naar de aard van het goed, de eindbestemming, de eindgebruiker en het beoogd

eindgebruik. Indien uit die beoordeling duidelijke risico's op ongewenst eindgebruik volgen wordt een vergunningaanvraag afgewezen. Specifiek ten aanzien van Israël, ziet het kabinet risico's aangaande het optreden, o.a. in de Gazastrook en op de Westelijke Jordaanoever. In de praktijk betekent dit dat het kabinet op dit moment alleen vergunningen toewijst voor de export van militaire goederen indien de goederen enkel defensief kunnen worden ingezet, zoals onderdelen voor het Iron Dome-luchtafweersysteem, alsook voor de uitvoer van goederen ten behoeve van productie-, onderhoud- of demonstratiedoeleinden waarbij er geen sprake is van operationele inzet of eindgebruik in Israël. Dit leest u ook in het jaarrapport over het Nederlandse exportcontrolebeleid in 2025.
Met betrekking tot de verwerving van materieel bij Israëlische defensiebedrijven is uw Kamer eerder geïnformeerd dat Israëlische bedrijven diverse essentiële militaire systemen of onderdelen daarvan leveren waarvoor geen vergelijkbare of tijdige alternatieven beschikbaar zijn. Als een bedrijf uit Israël in beeld is voor de levering van materieel, toetst Defensie zorgvuldig de beschikbaarheid van eventuele alternatieven, mede in het licht van de motie Teunissen. Als geen vergelijkbare alternatieven beschikbaar zijn, dan wel niet tijdig door andere leveranciers kunnen worden geleverd, kiest Defensie voor het door Israëlische bedrijven geproduceerde materieel. Als op een later moment een alternatief beschikbaar komt, wordt dit meegenomen bij de herbeoordeling van nieuwe contracten voor eventuele vervolgbestellingen.

Nederland blijft het Internationaal Strafhof onverminderd steunen. Dit doen wij ook in samenwerking met gelijkgestemden. Nederland zet zich in voor het mitigeren van de impact van reeds opgelegde sancties en het weerbaarder maken van het hof tegen eventuele aanvullende sancties. Mensenrechtenorganisaties en andere ngo's leveren een belangrijke bijdrage aan het functioneren van het hof en het is daarom van belang dat alle verdragspartijen zich inzetten voor de bescherming van deze organisaties. Mede op instigatie van Nederland hebben de Vergadering van Verdragspartijen, en de EU zich ook duidelijk uitgesproken tegen de sancties. Daarnaast houden we contact met NGO's om inzicht te krijgen in hun problemen en te bezien waar we kunnen ondersteunen. Ook vanuit onze posten in de landen waar de organisaties werkzaam zijn. Onze inzet is helder: onafhankelijke hoven en tribunalen moeten hun mandaat ongehinderd kunnen uitvoeren en kunnen samenwerken met maatschappelijke organisaties.

Vraag
Kan de minister bevestigen dat hij ook nu de motie Dassen uit mei 2025 waarin het kabinet wordt opgeroepen het VK te volgen in alle sancties tegen Israëlische kolonisten uit zal voeren?

Antwoord
Nederland speelt een actieve rol in het plaatsen van gewelddadige kolonisten op de EU-mensenrechtensanctielijst. Zoals bekend werkt het kabinet aan een vierde pakket aan sancties tegen gewelddadige kolonisten en organisaties. Hierbij neemt het kabinet de relevante moties van de Kamer in acht waaronder om ook de inzet van het Verenigd Koninkrijk mee te wegen (motie van het lid van Baarle, motie Piri en ook motie Dassen). Het kabinet kan niet vooruitlopen op de inhoud van deze sancties. Het verrassingseffect bij sancties is cruciaal.

Vraag
Kan de minister aangeven wanneer het bedrag van 1,3 miljard euro voor steun aan Oekraïne wordt vrijgemaakt?

Antwoord
De voortzetting van militaire en niet-militaire steun aan Oekraïne is en blijft een prioriteit van het kabinet. Het kabinet heeft voor 2026 tot en met 2031 circa 11,6 miljard euro begroot aan militaire Oekraïnesteun, waarvan netto 3,2 miljard euro in 2026 en waarvan reeds 687 miljoen euro uit 2029 versneld beschikbaar is gesteld voor 2026. Voor meer gedetailleerde informatie over de allocatie van de militaire steun aan Oekraïne over de verschillende jaren verwijst het kabinet naar de Miljoenennota 2027. Het kabinet heeft zich daarnaast niet alleen bilateraal, maar óók in EU-verband ingespannen voor meer steun aan de Oekraïense defensie-industrie, waar de motie tevens om vraagt. Vanuit de EU Ukraine Support Loan is circa EUR 90 miljard beschikbaar gesteld, waarvan 60 miljard voor militaire steun in 2026 en 2027. Hiervan komt een zeer substantieel deel ten goede aan de Oekraïense defensie-industrie.

Vraag
Is het kabinet bereid om in te zetten op een uitbreiding van de plannen voor IRIS 2?

Antwoord
Het is belangrijk dat Europa over eigenstandige ruimtecapaciteiten beschikt in het kader van strategische autonomie. Op dit moment werkt de EU aan IRIS2, een Europees satellietcommunicatiesysteem, waarvan de eerste lanceringen gepland staan voor 2029. Wanneer uitbreiding van de plannen aan de orde is, zal het Kabinet deze met een positieve grondhouding bekijken. IRIS 2 valt primair onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Vraag
Wil de minister zich in Europa inzetten om het bewijs uit deze martelkampen (in het Kremlin) structureel veilig te stellen en de kampen en hun commandanten op de EU sanctielijst te zetten?

Antwoord
De Europese Unie heeft de afgelopen jaren tientallen Russische militairen en civiele bezettingsautoriteiten betrokken bij arbitraire detentie, marteling en seksueel geweld in de bezette Oekraïense gebieden op de sanctielijst geplaatst. Nederland heeft steeds een actieve rol gespeeld bij de totstandkoming van deze sancties. Zelfstandig onderzoek doen in de bezette gebieden is zeer ingewikkeld. Het kabinet maakt daarom gebruik van informatie afkomstig van onafhankelijke NGO’s en onderzoekers en wisselt informatie uit met Oekraïne en andere partnerlanden.

Vragen van het lid van der Werf (D66)

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Onze Referentie
BZ2633912

Vraag
Maakt de minister buitenlandse beïnvloeding via Amerikaanse (sociale media)platforms een vast onderdeel van de gesprekken met Washington en dringt hij er in Brussel op aan om stevig de Europese regels voor deze platforms te handhaven?

Antwoord
Het kabinet zet zich in om desinformatie en online beïnvloeding te bestrijden. Hierbij wil het alle mogelijkheden benutten om sociale media platforms hierbij op hun verantwoordelijkheid aan te spreken. Het kabinet dringt er in Brussel op aan om de Europese regels voor sociale mediaplatforms, zoals de DSA en DMA, te handhaven. Buitenlandse beïnvloeding via Amerikaanse platforms is in een aantal recente gesprekken met de VS-autoriteiten opgebracht.

Vraag
Is de minister bereid om (naar Frans voorbeeld) een Nederlands kader op te stellen (mocht een Europees kader niet lukken) met inreisverboden voor gewelddadige Israëlische kolonisten op de Westelijke Jordaanoever?

Antwoord
Bij sancties wordt gestreefd naar een zo groot mogelijk effectiviteit. Nationale maatregelen zijn beperkt tot het Nederlands grondgebied. Daarom heeft dit kabinet de voorkeur voor EU-sancties. Nederland blijft inzetten op het vergroten van EU-draagvlak voor sancties tegen gewelddadige Israëlische kolonisten. Het kabinet maakt per geval een afweging of de uitzonderlijke maatregel van een nationaal inreisverbod gerechtvaardigd zou zijn.

Vragen van het lid de Roon (PVV)

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Onze Referentie
BZ2633912

Vraag
Waarom worden de Houthi's niet als terroristische organisatie benoemd?

Antwoord
Het kabinet deelt de zorgen over de Houthi's. Op 2 november jl. sprak de EU nog een sterke veroordeling van de Houthi-aanvallen uit. Het kabinet blijft voorstander van een Houthi-terrorisme listing. Nederland heeft de discussie hierover aangejaagd in EU-verband maar moet constateren dat het ontbreekt aan draagvlak voor deze maatregel.

Vraag
Overweegt Nederland tegenacties tegen Rusland? Welke opties zijn er om nationaal en zelfstandig meer visumaanvragen van Russen te kunnen weigeren?

Antwoord
Nederland voert een restrictief visumbeleid voor Rusland: aantallen, geldigheidsduur en reisdoelen zijn beperkt, in lijn met de niet-bindende EU-richtsnoeren. Nederland geeft geen toeristenvisa aan Russische staatsburgers af. Ook de afgifte van multiple entry visa is zeer beperkt.
Daarnaast neemt Nederland in Europa consequent het voortouw in het verhogen van de druk op Rusland met nieuwe sancties en visummaatregelen. Gesprekken over aanvullende effectieve en uitvoerbare visummaatregelen, waaronder als onderdeel van sanctiepakketten, vinden momenteel in EU-verband plaats.
Waar mogelijk weigert Nederland op grond van de Europese Visumcode visumaanvragen wanneer een aanvrager een bedreiging vormt voor de openbare orde, binnenlandse veiligheid of internationale betrekkingen van een lidstaat. In het 21e sanctiepakket tegen Rusland is in aanvulling daarop de juridische basis gelegd voor een Europees visumverbod voor Russische (ex-)strijders die rechtstreeks hebben deelgenomen aan de agressieoorlog tegen Oekraïne. Op 12 november a.s zal in het Europese Visumcomité over de uitwerking van het visumverbod worden gestemd. Nauwe Europese samenwerking, informatie-uitwisseling en verdere harmonisatie van het sanctie- en visumbeleid zijn essentieel om deze maatregelen effectief en uitvoerbaar te maken.

Vraag
Waarom zet de minister zich niet harder in voor het gebruik van Russische tegoeden voor Oekraïne?

Antwoord
Het kabinet zet conform de afspraak uit het coalitieakkoord en eerdere verzoeken van de Kamer in op het onderzoeken van de mogelijkheden voor verdere inzet van de geïmmobiliseerde Russische Centrale Banktegoeden. Het kabinet vraagt dan ook in verschillende Europese gremia en bilaterale gesprekken aandacht voor dit thema, en steunde onlangs een Zweeds initiatief om de Europese Commissie aan te zetten tot het verder exploreren van technische mogelijkheden, indachtig de risico's die door andere lidstaten worden opgebracht. Tot op heden is er echter geen verschuiving geweest in de posities van de verschillende lidstaten, wat voortgang boeken op dit onderwerp bemoeilijkt. Het kabinet blijft het gesprek zoeken.

Vragen van het lid Rajkowski (VVD)

Vraag
Ziet de minister - mede naar aanleiding van het rapport van de Europese Rekenkamer - kansen om de Europese coördinatie en handhaving van sancties sterker te centraliseren?

Antwoord
Nederland is al langere tijd voorstander van verder gecentraliseerde Europese coördinatie en naleving op het gebied van sancties. In een eerder publiek gedeeld non-paper[1] riep Nederland reeds op tot het versterken van de Europese naleving en uitvoering van sancties op onderwerpen die nu in dit rapport zijn geland. Het kabinet verwelkomt dan ook dat de Europese Rekenkamer een aantal van deze voorstellen wederom onder de aandacht brengt. Bevindingen en aanbevelingen uit het rapport van de Europese Rekenkamer, zoals het ondersteunen van betere gegevensuitwisseling tussen lidstaten, het tegengaan van 'forum shopping' en het harmoniseren van teksten zijn herkenbaar en in lijn met waar de Nederlandse inzet op toeziet. Het kabinet zet zich in voor de oprichting van een EU-sanctie-instelling, zoals aangekondigd in het coalitieakkoord, om de Europese coördinatie en naleving van sancties sterker te verankeren, waar dit zorgt voor effectiever beleid.

Vraag
Het staatsgasbedrijf Gazprom en zijn Europese dochterbedrijven staan nog altijd niet als geheel op de Europese sanctielijst. Is de minister bereid om zich in Brussel hard te maken voor het op de sanctielijst plaatsen van heel Gazprom?

Antwoord
Het kabinet spant zich voortdurend in om de druk op Rusland verder te verhogen met aanvullende sancties. Daarbij liggen in principe alle opties op tafel en het kabinet kijkt ook zeker met prioriteit naar grote Russische olie- en gasbedrijven. Randvoorwaarde is wel dat voor sancties altijd unanimiteit nodig is in de Raad. Voor volledige sancties tegen heel Gazprom is dat op dit moment nog niet gevonden.

Vraag
Ik vraag het kabinet om te komen met strenge Europese visamaatregelen voor Russen die actief bijdragen aan de Russische oorlogsvoering zodat deze mensen geen visie meer kunnen krijgen om naar Europa te reizen (dus geen single gateway visum meer).

Antwoord
Nederland voert een restrictief visumbeleid voor Rusland: aantallen, geldigheidsduur en reisdoelen zijn beperkt, in lijn met de niet-bindende EU-richtsnoeren. Nederland geeft geen toeristenvisa aan Russische staatsburgers af. Ook de afgifte van multiple entry visa is zeer beperkt.
Daarnaast neemt Nederland in Europa consequent het voortouw in het verhogen van de druk op Rusland met nieuwe sancties en visummaatregelen. Gesprekken over aanvullende effectieve en uitvoerbare visummaatregelen, waaronder als onderdeel van sanctiepakketten, vinden momenteel in EU-verband plaats.
Waar mogelijk weigert Nederland op grond van de Europese Visumcode visumaanvragen wanneer een aanvrager een bedreiging vormt voor de openbare

[1] Kamerstuk 36600-V-52

orde, binnenlandse veiligheid of internationale betrekkingen van een lidstaat. In het 21e sanctiepakket tegen Rusland is in aanvulling daarop de juridische basis gelegd voor een Europees visumverbod voor Russische (ex-)strijders die rechtstreeks hebben deelgenomen aan de agressieoorlog tegen Oekraïne. Op 12 november a.s. zal in het Europese Visumcomité over de uitwerking van het visumverbod worden gestemd. Nauwe Europese samenwerking, informatie-uitwisseling en verdere harmonisatie van het sanctie- en visumbeleid zijn essentieel om deze maatregelen effectief en uitvoerbaar te maken.

Vraag
De minister heeft aangegeven dat hij in Dublin ook de gevaren wil bespreken van AI misbruik bij cyberaanvallen. Kan de minister daarbij ook het misbruik van AI bij de beïnvloeding van Europese verkiezingen meenemen?

Antwoord
We zien helaas steeds vaker dat tegenstanders AI inzetten om NL te ondermijnen, bijvoorbeeld door het amplificeren van buitenlandse informatiemanipulatie (FIMI). Dat brengt risico’s met zich mee voor onze Europese verkiezingen. De zorgen over misbruiken van AI bij de beïnvloeding van Europese verkiezingen deelt het kabinet volledig. Het kabinet zal het punt dan ook aan de orde stellen bij relevante toekomstige besprekingen.

Vragen van het lid Hoogeveen (JA21)

Vraag
Wat hebben jaren van Nederlandse investeringen (Shiraka project) concreet opgeleverd? Waarom acht het kabinet het de verantwoordelijkheid van Nederland om projecten in Tunesië, Egypte, Marokko te financieren?

Antwoord
Het Shiraka programma maakt deel uit van het Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen ter ondersteuning van de ontwikkeling van de rechtstaat, goed bestuur en de democratie in de MENA-regio. Het programma is daarmee gericht op de maatschappelijke transformatie in de ring van landen rondom de Europese Unie en een belangrijk instrument voor het behartigen van de Nederlandse belangen in deze regio.

Met het Shiraka-programma steunt Nederland het maatschappelijk middenveld, democratische instituties, en onafhankelijke toezichtmechanismen. Daarnaast zet Nederland binnen het programma in op capaciteitsversterking op het gebied van rechtsstatelijkheid en goed bestuur, trainen van ambtenaren uit de MENA-regio en draagt Shiraka met het politieke partijen programma bij aan versterkte pluriformiteit.

In 2026 hebben 213 Marokkaanse ambtenaren deelgenomen aan Shiraka-trainingen. In Tunesië steunt Nederland programma’s die de sociale samenhang en politieke participatie van jongeren versterkt. In Egypte steunt Nederland de capaciteitsopbouw van journalisten ter versterking van de persvrijheid, wat tevens bijdraagt aan een divers media landschap in het land.
Het Shiraka wordt met regelmaat geëvalueerd. Bij de meest recente evaluatie [2023] is geconstateerd dat Nederland met Shiraka bijdraagt aan een verbeterde kwaliteit en vertrouwen in de publieke dienstverlening in de betrokken landen. De projecten hebben daarnaast geleid tot een wijdverbreid netwerk van overheidspersoneel met affiniteit en een grotendeels positief beeld van Nederland. Dit netwerk blijkt in de praktijk van waarde te zijn voor de opbouw en behoud van een brede bilaterale relatie, mede ter ondersteuning diplomatieke inspanningen van Nederland in de regio voor kernbelangen als migratie en stabiliteit. Tegelijkertijd moeten we constateren, dat het Shiraka programma een relatief bescheiden budget heeft en opereert in een politiek gevoelige en volatiele omgeving.

Vraag
Na een eerste ronde van 10 miljoen euro stelt het kabinet opnieuw 10 miljoen euro beschikbaar voor het Makandra project. Waarom gaan wij door met de overheidsondersteuning. En kan de minister bevestigen dat het programma in 2030 eindigt?

Antwoord
Het kabinet hecht, net als uw Kamer, aan een zakelijke en betrokken relatie met Suriname, en zet zich in voor verdere versterking van de samenwerking, in belang van beide landen. Sinds 2020 heeft die samenwerking met Suriname een hernieuwde vlucht genomen; het eerste Makandra-programma fungeerde daarbij als katalysator.

De positieve evaluatie van het eerste Makandra-programma, en de kabinetsreactie daarop, zijn met uw Kamer gedeeld. De evaluatie concludeerde dat Makandra concrete belangen van beide landen dient en de bilaterale relatie ten goede komt.

Onder andere op het belangrijke terrein rechtsstaat is samenwerking op werkniveau aanzienlijk versterkt, met positieve resultaten. De geleerde lessen voor duurzamere resultaten van verdere versterking van de samenwerking met Suriname zijn meegenomen in het tweede Makandraprogramma; dat loopt in principe in 2030 af.

Vraag
Hoe gaat het kabinet bij de aankomende Europese toppen voorkomen dat de miljarden risico's van de Algemene Rekenkamer werkelijkheid worden? 2) Mocht het toch misgaan, hoe gaat het kabinet dat opvangen? 3) Is het kabinet bereid vast te houden aan onze korting, ook als dat betekent dat NL een MFK akkoord moet blijven blokkeren?

Antwoord
Het kabinet hecht waarde aan de bevindingen en aanbevelingen van zowel de Europese Rekenkamer (ERK) als de Algemene Rekenkamer (AR) inzake het EU Meerjarig Financieel Kader (MFK). Het kabinet neemt deze aandachtspunten actief mee in de onderhandelingen.

Daarnaast zijn de MFK-prioriteiten uit het coalitieakkoord leidend, inclusief de budgettaire inzet om de stijging van de afdrachten te beperken, onder meer door continuering van de bni-correctie op de Nederlandse afdrachten. Deze kabinetsinzet is onveranderd. Het uiteindelijke budgettaire effect is afhankelijk van het onderhandelingsresultaat over het MFK en het nieuwe eigenmiddelenbesluit. Daar kan het kabinet niet op vooruit lopen.

Vragen van het lid van Lanschot (CDA)

Vraag

Kan de minister vast toelichten met welke landen / midden-machten Nederland concrete strategische partnerschappen in 2027 zou moeten sluiten (i.r.t. Kansen op bijv. Voedselzekerheid en grondstoffen)?

Antwoord
In de beleidsbrief buitenland beleid geven wij aan bilaterale partnerschappen te willen verdiepen op basis van wederzijdse belangen. In de brief worden verschillende landen genoemd waarmee wij dat willen doen, aanvullend op de partnerschappen die de EU aangaat met derde landen. In de praktijk gaat het hier grotendeels om landen waarmee wij al langer sterke banden hebben, waaronder het VK, Canada, India, Japan, Zuid-Korea, Australië. Met de vier laatstgenoemde landen hebben we reeds een strategisch partnerschap, met Brazilië is in september jl. een strategisch partnerschapsdocument ondertekend, en ook met Canada zal op korte termijn een dergelijk document worden ondertekend.

De komende jaren willen we ook meer partnerschappen aangaan met landen in het Mondiale Zuiden, zoals bijvoorbeeld Kenia, Bangladesh, Ghana, en ook Jordanië en Mexico. Met deze landen willen wij nauwer samenwerken op veiligheid, welvaart en vrijheden. In deze landen investeren we op basis van gedeelde belangen, waaronder in ontwikkelingssamenwerking en sluiten we nadrukkelijk aan op de vraag uit deze landen zelf, bijvoorbeeld als het gaat om voedselzekerheid, water, vrouwenrechten, gezondheid, klimaat en economische partnerschappen. Met hun grondstoffen heeft een aantal van deze landen ook Nederland veel te bieden. Daarnaast wordt in 2027 een upgrade van het huidige partnerschap van Vietnam voorzien evenals een versterkt partnerschap met Singapore. Op dit terrein opereren we vooral in Europese context, bijvoorbeeld via handelsakkoorden en EU-partnerschappen zoals Mercosur.

Vraag
Kan de minister zich ervoor inspannen dat het Verenigd Koninkrijk ook een faire deal krijgt om mee te doen aan het SAFE-2 arrangement?
(defensiesamenwerking / wapenontwikkeling)

Antwoord
Het kabinet zet zich steevast in voor nauwe betrokkenheid van het VK bij EU-initiatieven op het gebied van veiligheid en defensie. Zo is het bijvoorbeeld voor de *Ukraine Support Loan* gelukt om een akkoord te sluiten dat de industrie uit het VK ruimere toegang geeft tot de aanbestedingen die met deze lening worden bekostigd. Onder het SAFE-leningeninstrument zijn eerdere onderhandelingen tussen de EU en het VK over verruimde toegang voor de Britse industrie helaas niet geslaagd. Momenteel gaat het instrument een tweede ronde in om de resterende leningen, circa 21 miljard euro, toe te bedelen. Het VK heeft geen interesse getoond om voor deze resterende leningen een akkoord te sluiten met de EU. Zodoende kan het kabinet zich op dit moment niet inspannen voor het bereiken van een overeenkomst. Wel is het zo dat de industrie van het VK de standaardtoegang geniet zoals die geldt voor de industrie uit alle derde landen. Dit betekent bijvoorbeeld dat Britse toeleveranciers tot 35% van het eindproduct mogen produceren. Indien zich bij toekomstige EU-initiatieven op het gebied van veiligheid en defensie, zoals onder het volgende meerjarig financieel kader, mogelijkheden voordoen voor een akkoord met het VK voor ruimere toegang voor hun industrie, zal Nederland zich wederom hard maken voor een overeenkomst waar beide partijen zich in kunnen vinden.

Vraag

Kan de minister zich ervoor inspannen om de waardevolle leergang voor religieuze geletterdheid ook bij zijn collega-ministers/ministeries onder de aandacht te brengen?

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Onze Referentie
BZ2633912

Antwoord
De leergang religieuze en levensbeschouwelijke geletterdheid is al rijksbreed opgezet. Vandaag is de pilot gestart voor deze leergang, die door het ministerie van Buitenlandse Zaken in samenwerking met het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de Universiteit Utrecht is opgezet. De leergang is opengesteld voor beleidsmedewerkers van alle ministeries en vindt in november en december plaats met deelnemers uit verschillende ministeries. Deze pilot zal geëvalueerd worden en op basis van de opgedane ervaringen worden, in nauwe samenwerking met de Speciaal Gezant voor Religie en Levensovertuiging, eventuele vervolgtrajecten overwogen.

Vraag
Kan de minister de kansen verkennen dat trainingen over intercultureel onderhandelen bij het European Instituut of Public Administration in Maastricht wordt uitgebreid naar/met religieuze geletterdheid?

Antwoord
Het kabinet onderschrijft het belang van religieuze geletterdheid voor goed buitenland beleid en waardeert de suggestie om dit ook binnen andere opleidingen een plek te geven. Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft echter geen formeel samenwerkingsverband met het European Institute of Public Administration in Maastricht en heeft daarmee geen invloed op het opleidingsaanbod.

Wel is vandaag de pilot gestart voor een rijksbrede leergang religieuze en levensbeschouwelijke geletterdheid, in samenwerking met het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de Universiteit Utrecht. Deze pilot zal geëvalueerd worden en op basis van de opgedane ervaringen worden, in nauwe samenwerking met de Speciaal Gezant voor Religie en Levensovertuiging, eventuele vervolgtrajecten overwogen.

Vragen van het lid van Baarle (DENK)

Vraag

Klopt het dat de laatste EU-sancties vanwege het plegen van schendingen tegen de Oeigoeren uit 2021 stammen? Dus, dat we in 2021 voor het laatst sancties hebben getroffen tegen personen die daarvoor verantwoordelijk voor zijn? Is de regering op zijn minst bereid aan te sluiten bij de sancties van landen zoals Canada en de Verenigde staten?

Antwoord
De EU heeft voor het laatst op 22 maart 2021 sancties opgelegd aan Chinese personen en een entiteit wegens hun betrokkenheid bij mensenrechtenschendingen tegen Oeigoeren en andere islamitische minderheden in de autonome regio Xinjiang.

Sindsdien zijn geen nieuwe personen of entiteiten vanwege mensenrechtenschendingen tegen Oeigoeren in Xinjiang aan de EU sanctielijst toegevoegd. De bestaande sancties zijn wel periodiek verlengd. Waar nieuwe informatie aan het licht komt over betrokkenheid van personen of identiteiten bij mensenrechtenschendingen tegen Oeigoeren, zal Nederland zich conform motie 35 207, nr. 89 van de leden Van Baarle en Paternotte inzetten voor het opleggen van aanvullende sancties. Het instellen van nieuwe sancties vindt echter plaats met unanimiteitsbesluitvorming en er moet worden voldaan aan de technische en juridische vereisten, dit geldt ook voor het aansluiten bij sancties van andere landen, zoals Canada en de Verenigde Staten. Vooralsnog ziet het kabinet onvoldoende draagvlak binnen de EU voor het instellen van nieuwe mensenrechtensancties of het aansluiten van sancties van andere landen.

Vraag
Op welke wijze zet Nederland andere landen onder druk die bijvoorbeeld goederen terugsturen naar China, en hoe voorkomen wij dat producten gekocht worden die tot stand komen met dwangarbeid, en hoe wordt ingezet op bewijsvergaring en accountability?

Antwoord
Nederland roept derde landen op het principe van non-refoulement van Oeigoerse vluchtelingen te respecteren. Dit principe is juridisch verankerd in meerdere internationale verdragen, waaronder het VN-Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en onterende behandeling of bestraffing, het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning en het VN-vluchtelingenverdrag. Landen die deze verdragen hebben ondertekend roepen we op tot naleving van deze verdragen, ook in het geval van Oeigoerse vluchtelingen. Meest recent deed Nederland dit bijvoorbeeld in november 2026 tijdens de Universal Periodic Review van Thailand bij de VN-Mensenrechtenraad. Verder blijft Nederland aandringen op de implementatie door China van alle aanbevelingen van het 2022 OHCHR-rapport, ook voor accountability.

Het kabinet verwacht van alle bedrijven die internationaal ondernemen dat zij dat doen in lijn met de OESO-richtlijnen. In de kern betekent dit dat zij risico’s voor mens en milieu in hun waardeketens in kaart brengen en waar nodig adresseren, waaronder het risico op dwangarbeid. Het IMVO-beleid bestaat uit een mix van maatregelen om bedrijven hierbij te stimuleren en ondersteunen. IMVO-wetgeving is hier onderdeel van. De Europese Anti-dwangarbeidverordening verbiedt bedrijven om producten gemaakt met dwangarbeid op de Europese markt aan te bieden of daarvandaan uit te voeren. De regels voor bedrijven gaan gelden op 14 december 2027. Tot die tijd werken Nederland en andere Europese lidstaten aan de uitvoering van de verordening. De Europese Commissie wordt verantwoordelijk voor het toezicht op producten gemaakt met dwangarbeid buiten de EU.

Nederland werkt samen met de Commissie en andere Europese lidstaten in het Unienetwerk tegen met dwangarbeid vervaardigde producten aan doeltreffende voorbereiding op en handhaving van de Anti-dwangarbeidverordening.

Vraag
Hoe gaat de regering het komende jaar concreet de inzet voor de mensen in Soedan versterken? Hoe zet het kabinet in op aanvullende sancties tegen de vertegenwoordigers van de strijdende partijen?

Vraag
Hoe voert het kabinet nou eindelijk de moties uit om de druk te vergroten op de Verenigde Arabische Emiraten en andere betrokken landen gaat de komende handelsmissie naar de Verenigde Arabische Emiraten hier expliciet over gesproken worden of niet?

Vraag
En op wijze welke wijze ligt de Nederlandse regering bedrijven in Nederland in over de mogelijke risico's op het moment dat zij zaken doen met partijen in Soedan?

Antwoord op bovenstaande drie vragen
Het kabinet deelt de zorgen van de Kamer over de situatie in Soedan. Nederland speelt reeds een stevige rol ten aanzien van de crisis in Soedan, bijvoorbeeld als aanjager binnen de EU en als lid van de Kerngroep voor de Soedanresolutie in de VN Mensenrechtenraad. Het kabinet intensiveert de Nederlandse inzet op verschillende terreinen en wil bijdragen aan het verstoren van de oorlogseconomie, onder meer via sancties. In lijn met de motie van Bamenga c.s. heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken het Instituut Clingendael de opdracht gegeven nader onderzoek te doen naar kennishiaten over de oorlogseconomie en maatregelen in kaart te brengen die het gewenst effect kunnen sorteren, in opvolging van eerder onderzoek naar de oorlogseconomie in Soedan. Het kabinet neemt dit advies, evenals contacten met andere partnerorganisaties, experts, en gelijkgestemde landen mee in het uitwerken van de versterkte Nederlandse aanpak.

Zoals reeds veelvuldig met uw Kamer gedeeld, bespreekt het kabinet de Nederlandse zorgen over de situatie in Soedan met relevante landen, waaronder de VAE. Daarbij gaat het kabinet moeilijke gesprekken niet uit de weg. De handelsmissie van de minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking aan de VAE in december biedt inderdaad ook mede gelegenheid om de situatie in Soedan te bespreken.

Nederland zet zich onverminderd in voor uitbreiding van EU-sancties tegen entiteiten en individuen met betrokkenheid bij het gewapend conflict en grove mensenrechten schendingen. Ook in de komende periode blijft Nederland zich inzetten voor verdere uitbreiding van EU-sancties, met als doel het tegengaan van de oorlogseconomie. Met deze inzet geeft het kabinet uitvoering aan de motie Kröger c.s.9 en motie Ceder.10 Daarbij moet worden benadrukt dat EU-sancties tot stand komen op basis van een juridisch houdbaar voorstel en dat besluitvorming plaatsvindt op basis van unanimiteit.
Het kabinet verwacht van alle Nederlandse bedrijven die internationaal opereren dat ze de OESO-richtlijnen naleven en zodoende risico’s voor mens en milieu mitigeren. Ook is er IMVO-wetgeving in de maak. Het MVO-steunpunt informeert en adviseert bedrijven op het gebied van IMVO. Zij bieden handige tools,

trainingen en subsidies aan. Zo is er recent een guidance voor bedrijven over verantwoord ondernemen in conflictgebieden gepubliceerd. Hierin staan praktische tips voor bedrijven over hoe due diligence toe te passen in de context van conflict, zoals in Soedan.

Vragen van het lid Stoffer (CU)

Vraag

Heeft minister de kwestie van godsdienstvrijheid ter tafel gebracht bij bezoek aan Algerije? Zo ja, wat was de boodschap van de minister?

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Onze Referentie
BZ2633912

Antwoord
Ja, tijdens mijn bezoek aan Algerije heb ik godsdienstvrijheid besproken met mijn Algerijnse collega. Ik heb in dit gesprek het belang dat het kabinet hecht aan de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging benadrukt, en de zorgen die ook in uw parlement leven gedeeld. Tevens heb ik met vertegenwoordigers van religieuze gemeenschappen in Algiers gesproken.

Vraag
Kan de Minister, met oog op het ingaande Europese importverbod per 1 januari 2027, aangeven hoeveel Russisch LNG Nederland nog importeert en tot wanneer deze langetermijncontracten doorlopen?

Antwoord
Deze vraag ligt op het beleidsterrein van de minister van Klimaat en Groene Groei. De import van Russisch gas, inclusief LNG, is sinds 2022 zeer sterk afgenomen. Er resteert nu nog een laatste importstroom LNG op basis van langetermijncontracten uit het verleden van gemiddeld twee LNG-cargo’s per maand via GATE in Rotterdam. Deze stroom is stabiel sinds juli 2024. Vanaf 3 februari 2026 is de import van Russisch gas verboden in de hele EU door de inwerkingtreding van de REPowerEU Verordening. Voor import onder bestaande langetermijncontracten, zoals in NL, geldt nog een vrijstelling die afloopt op 31 december 2026. Vanaf 1 januari 2027 zal de import van LNG uit Rusland in de hele EU niet langer zijn toegestaan en dus stoppen.

Vragen van het lid Teunissen (PvdD)

Vraag

Hoe vraagt de deal van AIA met de motie 22054-476, die is aangenomen met betrekking wapenexportbeleid ten op zichte van Israël?

Vraag
Welk beleid geldt voor Nederlandse bedrijven die met Israëlische wapenindustrie samenwerken?

Antwoord op bovenstaande twee vragen
Het kabinet heeft kennisgenomen van deze overeenkomst. Dit betreft een aangelegenheid tussen twee bedrijven. Het kabinet had hier geen kennis van of betrokkenheid bij. Het staat Nederlandse bedrijven vrij (economische) relaties te onderhouden met Israëlische bedrijven binnen de kaders van de wet. Defensie heeft geen contract voor de betreffende geweren van AIA. Met betrekking tot de verwerving van materieel bij Israëlische defensiebedrijven is uw Kamer eerder geïnformeerd dat Israëlische bedrijven diverse essentiële militaire systemen of onderdelen daarvan leveren waarvoor geen vergelijkbare of tijdige alternatieven beschikbaar zijn. Als een bedrijf uit Israël in beeld is voor de levering van materieel, toetst Defensie zorgvuldig de beschikbaarheid van eventuele alternatieven, mede in het licht van de motie Teunissen. Als geen vergelijkbare alternatieven beschikbaar zijn, dan wel niet tijdig door andere leveranciers kunnen worden geleverd, kiest Defensie voor het door Israëlische bedrijven geproduceerde materieel. Als op een later moment een alternatief beschikbaar komt, wordt dit meegenomen bij de herbeoordeling van nieuwe contracten voor eventuele vervolgbestellingen.

Vraag
Welke stappen heeft het kabinet gezet om echt werk te maken van de erkenning van de Palestijnse staat?

Antwoord
De erkenning van de Palestijnse staat moet dienstbaar zijn aan het politieke proces, waarbij beide partijen onderhandelen over hoe te komen tot een veilig Israël en een levensvatbare Palestijnse staat. De Palestijnse Autoriteit dient in dit licht ook stappen te zetten. Nederland zet zich actief in om de Palestijnse Autoriteit voor te bereiden op het effectief besturen van een toekomstige Palestijnse staat, waarbij voor Hamas geen bestuurlijke rol is weggelegd en de veiligheid van Israël wordt gegarandeerd. Nederland zet zich in dit kader al jarenlang in op ontwikkelingssamenwerking in de bezette Palestijnse Gebieden. Nederland blijft zich inspannen voor de tweestatenoplossing, onder meer door steun voor de New York verklaring van september 2025, en het nemen van een actieve rol in de Global Alliance for the Two state Solution. In november zal Nederland, samen met Indonesië, de conferentie organiseren in Den Haag. Eerder deed Nederland dit samen met Marokko in mei 2025. Bovendien investeert het kabinet in het nader tot elkaar brengen van Israëli en Palestijnen door lopende verzoeningsprojecten.

Vraag
Is de minister bereid om een internationale bijeenkomst te organiseren over accountability in Sudan?

Antwoord

Nederland werkt op het thema accountability nauw samen met andere landen. Nederland speelt een actieve rol in de *Coalition for Atrocity Prevention and Justice in Sudan* en organiseerde in september een bijeenkomst voor coalitieleden in Den Haag, waarin veel aandacht uitging naar het belang van transitional justice en de rol van het maatschappelijk middenveld bij toekomstige onderhandelingen over een staakt-het-vuren en een vredesakkoord. Nederland staat in nauw contact met andere coalitieleden over toekomstige bijeenkomsten.

Vraag
Ziet de minister draagvlak in de EU om de onderhandelingen VAE over handelsverdrag te staken om de druk op VAE te voeren?

Antwoord
Het staken van onderhandelingen over een handelsakkoord met de VAE is momenteel niet aan de orde. Ook het kabinet is hiervan geen voorstander. Nederland heeft een positieve grondhouding ten aanzien van EU-handelsakkoorden, waarbij het uitgangspunt is dat ieder akkoord op de eigen merites wordt beoordeeld. Op het moment dat de daartoe benodigde stukken aan de Raad ter besluitvorming zijn aangeboden ontvangt uw Kamer een appreciatie waarbij de bredere buitenlandpolitieke context meegewogen wordt. Het kabinet spant zich op een andere manier in om het gesprek met VAE te voeren over de situatie in Soedan, en om een bijdrage te leveren aan het creëren van draagvlak voor een diplomatieke oplossing.

Vragen van het lid Ceder (CU)

Vraag
Welke verbeteringen ziet de minister in mensenrechtensituatie Syrië? En heeft de Nederlandse koers van normalisering relaties vruchten afgeworpen?

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Onze Referentie
BZ2633912

Antwoord
Sinds de val van het Assad regime is de mensenrechtensituatie in Syrië nadrukkelijk verbeterd. De stabiliteit, veiligheid, vrijheid van meningsuiting, persvrijheid en ook de positie van minderheden zijn er op vooruit gegaan. De situatie is echter nog verre van perfect en behoeft blijvende aandacht. Het is cruciaal dat de Syrische overgangsregering zich blijft uitspreken tegen alle vormen van geweld tegen burgergroepen, en mensenrechtenschendingen blijft veroordelen en voorkomt. Nederland draagt hier aan bij middels bijvoorbeeld het verzamelen van bewijs voor onderzoeken naar mensenrechtenschendingen. In alle contacten met de Syrische regering en in internationale fora benadrukt het kabinet het belang van de bescherming van alle gemeenschappen in Syrië en zal dit blijven doen.

Vraag
Bent u bereid bestaande netwerken tussen Nederlandse, Israëlische en Palestijnse overheidsprofessionals, bijvoorbeeld via netwerk van centrale banken, te faciliteren en stimuleren om bij te dragen aan verbinding en verzoening?

Antwoord
Nederland steunt directe contacten tussen Israëliërs en Palestijnen al lange tijd, met het oog op het stimuleren van verbinding en verzoening, en het vergroten van draagvlak voor een tweestatenoplossing aan beide kanten. Zo financiert Nederland onder andere het Principles-for-Peace project. Dit zal Nederland blijven doen.

Vraag
Wat zijn de beloftes van Syrische autoriteiten waard over gelijke rechten als vrouwen niet worden toegelaten bij de meeste programma’s van twee nieuwe staatsuniversiteiten? Als vrouwen/meisjes verwijderen uit schoolboeken of via fotobewerking hijabs toevoegen? Wat zijn de woorden van Aljulani twee weken na de val van Assad over plicht om religieuze minderheden te beschermen waard als Syrië op laatste ranglijst van open doors is gestegen van plaats 18 naar 6?

Antwoord
Sinds de val van het Assad regime heeft de overgangsregering ingezet op een Syrië voor alle Syriërs. De regering bestaat uit mensen van verschillende achtergronden en ook in de bredere maatschappij is de positie van minderheden verbeterd. Dit streven kent echter de nodige obstakels en de regering erkent ook dat het fouten begaat in deze periode van politieke transitie. Het kabinet verwacht van de overgangsregering dat het de rechten van alle bevolkingsgroepen, incl. de positie van vrouwen, beschermt en actief naleeft. Nederland spreekt de autoriteiten hier in alle bilaterale contacten op aan.

Vragen van het lid Dobbe (SP)

Vraag

Wat is de reactie van dit Kabinet Jetten op de oproep van de Rode Lijn?

Antwoord
Uw Kamer ontving vandaag een Kamerbrief met de kabinetsreactie over de Rode Lijn demonstratie met nummer 2026Z24758. Tijdens de Rode Lijn demonstratie hebben grote aantallen Nederlanders opnieuw laten zien dat ze zich grote zorgen maken over de situatie in Gaza en de Westelijke Jordaanoever en in Israël. Deze zorgen, verdriet en machteloosheid die mensen voelen bij de situatie zijn zeer begrijpelijk. Het menselijk leed van de Palestijnen is ongekend en het kabinet is zich ten volle bewust van de ernst van de situatie. Tegelijkertijd heeft het kabinet begrip voor de legitieme veiligheidsbelangen van Israël. Hiervoor vormt Hamas nog steeds een dreiging en zal moeten ontwapenen conform het vredesplan.
De positie van het kabinet wordt continu gewogen op basis van de ontwikkelingen op de grond. Daarbij beziet het kabinet welke stappen, in het licht van de actuele situatie, passend en noodzakelijk worden geacht, en effectief kunnen zijn. De Nederlandse aanpak is een combinatie van druk en dialoog. Enkel dialoog werkt niet als dat geen verandering teweegbrengt, en enkel druk door middel van maatregelen werkt niet wanneer dialoog nodig blijft voor een oplossing. Daarom heeft Nederland verschillende maatregelen genomen. Daarover is het kabinet continu met uw Kamer in gesprek. We blijven ons als kabinet, samen met Europese en internationale partners, inzetten voor stabiliteit in het Midden-Oosten, verbetering van de humanitaire situatie in Gaza en voor een levensvatbare, democratische en onafhankelijke Palestijnse staat naast een veilig Israël.

Vraag

Ten aanzien van religieuze geletterdheid: BZK en VNG hebben voor binnenlandse vraagstukken over overheid en religie eerder een tweeluik gepubliceerd. Moet dergelijke handreiking er niet ook komen voor buitenlands beleid?

Antwoord
Het kabinet is bekend met het tweeluik dat BZK en de VNG hebben gepubliceerd. Religieuze geletterdheid maakt ook deel uit van verschillende opleidingen voor Nederlandse diplomaten. Daarnaast zijn er reeds praktische handvatten beschikbaar.
Deze week is een pilot gestart voor een rijksbrede leergang religieuze en levensbeschouwelijke geletterdheid. Deze wordt geëvalueerd en op basis van de uitkomsten worden, in nauwe samenwerking met de Speciaal Gezant voor Religie en Levensovertuiging, eventuele vervolgtrajecten overwogen. Daarnaast evalueren wij doorlopend het beschikbare cursusaanbod met als doel de religieuze kennis en geletterdheid binnen het ministerie verder te verbeteren. Het kabinet waardeert de dialoog hierover met uw Kamer.

Vraag
Waarom is Nederland geen deelnemer in New York van de eerste review conference van VN kernwapenverbod?

Antwoord
NL heeft deelgenomen aan de onderhandelingen over de Treaty on the Prohibiton of Nuclear Weapons (TPNW) in 2017. De uiteindelijke verdragstekst kon niet worden gesteund omdat deze niet verenigbaar is met ons NAVO-lidmaatschap. In 2022 nam Nederland als waarnemer deel aan de eerste Verdragsbijeenkomst van het TPNW, alwaar het de positie t.a.v. het Verdrag heeft uitgelegd. Nederland acht de kans zeer klein dat TPNW effect sorteert op het gebied van ontwapening.

Deelname van kernwapenstaten ontbreekt, het is onvoldoende verifieerbaar, en het verdrag riskeert ondermijning van het Non-proliferatieverdrag. Om deze redenen ziet Nederland af van verdere deelname als waarnemer aan Meetings of States Parties, en dezelfde overwegingen zijn van toepassing op de aanstaande Toetsingsconferentie.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Onze Referentie
BZ2633912

Vraag
Heeft de minister bij recente bezoek aan het Azerbeidjan de vrijlating van Armeense krijgsgevangen en voormalig leiders van nagorno karabakh ter sprake gebracht?

Antwoord
Het kabinet pleit in bilateraal en Europees verband voor de goede behandeling, conform internationale standaarden, van alle in de context van de Karabachoorlogen gevangengenomen personen. Het gaat daarbij om een diverse groep gevangenen, waarbij het niet door het kabinet kan worden vastgesteld of het om krijgsgevangenen gaat. Uiteindelijk is het aan onderhandelende partijen wat voor afspraken zij in het vredesakkoord opnemen over de vrijlating van gevangenen. Daarom heb ik tijdens mijn recente bezoek aan beide landen gepleit voor een alomvattend vredesakkoord, waarin ook afspraken kunnen worden gemaakt over gevangenen en de wederzijdse bescherming van cultureel erfgoed.